

**ФЕНОМЕН ЛЮБОВІ
У РАННІХ ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ФІЛОСОФІВ:
ВІД МІФУ ДО ЛОГОСУ**

У статті на основі збережених фрагментів представників досократичних шкіл робиться реконструкція їх погляду на сенс любові. Автор доводить, що для ранніх давньогрецьких мислителів, любов була фундаментально значуща не лише як першооснова світу, але й як екзистенціаль людського існування.

Ключові слова: любов, досократики, античність, людина, життя, ерос, філія.

Антична філософія любові – початок усвідомленого розуміння даної ідеї в історії людства, початок формування культур любові, зокрема – романтичної і куртуазної. Унікальною особливістю давньогрецької традиції осягнення любові є її "словник любові". Саме він заклав основу не тільки для роздумів над даним феноменом в працях античних мислителів від Емпедокла і Піфагора до Плотіна і Ямвліха, а й вплинув і досі впливає на історико-філософський дискурс (причому не тільки щодо любові). Філософія доби досократиків, в першу чергу, асоціюється з натурфілософськими розвідками, пошуками віднаходження "архе". Однак, в цих пошуках мислителі ранньої давньогрецької філософії не могли оминати ідею любові, адже людина, як зазначають науковці, почала усвідомлювати значущість любові у світі з тих пір, коли зрозуміла, що без Ти неможливе Я.

Серед західних публікацій присвячених означеній темі, слід виокремити таких дослідників як А. Чрьоуст, Ф. Пітерс, А. Коксон, Д. Кірк, але в них лише можна побачити окремі аспекти в того чи іншого раннього давньогрецького мислителя. Серед російських досліджень варто виокремити студії О. Чанишева та О. Єгорова, які досліджують ідею любові у Парменіда та Емпедокла відповідно. Проте комплексного та систематичного аналізу означеної проблеми в них не можна віднайти. Що ж до підбірки мислителів-досократиків, для даної наукової студії, то ми послуговувалися в цьому контексті фундаментальним зібранням творів Дільса-Кранца (DK).

В даній науковій розвідці ми спробуємо реконструювати цілісно та систематично погляд на любов у ранніх давньогрецьких філософів.

Любов-ерос як первоначало. Відомий російський антикознавець О. Чанишев щодо причин того, що любов (ерос/філія) постає онтологічним принципом/началом підкреслює наступне: "філософія, виникнув з міфологічного світогляду під впливом зміцнілого в самому житті, а також в сферах спеціального знання інтелекту, логосу (логос не слід ототожнювати з філософією, логос – це те, завдяки чому існує філософія), все ж не змогла до кінця вижити антропоморфізм. Ним філософи немовби "закривали прогалини" у своїх філософських системах. Для цього використовувались і міфологічні образи любові, що залишались в античних мислителів та авторів, насамперед Афродіти, Ерота та Філії" [9, с. 56].

Так, згідно свідчень відомого античного мислителя та оратора Максима Тірського Эрот, для Ферекіда, знаходиться посередині між Зевсом та Хтонією – Геєю (ἀλλὰ καὶ τοῦ Συρίου τὴν ποιήσιν σκόπει καὶ τὸν Ζῆνα καὶ τὴν Χθονίην καὶ τὸν ἐν τοῦτοις Ἐρωτα, καὶ τὴν Ὀριονέως γένεσιν καὶ τὴν θεῶν μάχην) (71 A11 DK) [14, S. 201]. Також щодо Ерота у космогонії цього протофілософа, Прокл у своєму "Коментарі на Платонів "Тімей" зазначає наступне: "збираючись творити світ, Зевс перетворився на Ерота: створив космос з протилежностей, він привів їх до ладу та любові і посіяв у всьому тотожність та єдність, яка пронизує універсум" (καὶ ὁ Φερεκίδης ἔλεγεν εἰς Ἐρωτα μεταβεβλήσθαι τὸν Δία μέλλοντα δημιουργεῖν, ὅτι δὴ τὸν κόσμον ἐκ τῶν ἐναντίων συνιστὰς εἰς ὁμολογίαν καὶ φιλίαν ἤγαγε καὶ ταυτότητα πᾶσιν ἐνέσπειρε καὶ ἐνώσιν τὴν δι' ὅλων διήκουσαν) (71 B3 DK) [14, S. 203].

Розглядаючи останній фрагмент, західний вчений Д. Кірк у своїй праці "Досократичні філософи: критична історія з вибраними текстами" пише про те, що в фрагменті присутньо "ὅτι δὴ" і відповідно, відчувається стоїчна інтерпретація з неплатонівським забарвленням, що не свідчить нам про давньогрецького мислителя, проте думка перед цим є дійсно його. Англійський дослідник підкреслює також, що в цьому фрагменті присутні головним чином два моменти:

По-перше, Зевс не може сутнісно сам по собі творити, і відповідно для цього перетворюється на Ерота;

По-друге, він творить його з допомогою любові і скоріше за все через акт любові (з Хтонією) [15, p. 62].

Вже з сивих давен розумілося те, що тільки завдяки любові існує світ з його складнощами, суперечностями, але водночас такий різнобарвний, неповторний та багатограний.

Далі, інший представник ранньої давньогрецької філософії, Акусілай, згідно праці Дамаскія "Про перші причини" вважає, що Ерот разом з Ефіром та Метисою є дітьми Еребу та Ночі: ("Ακουσίλαος δὲ Χάος μὲν ὑποτίθεσθαι μοι δοκεῖ τὴν πρώτην ἀρχὴν ὡς πάντη ἀγνωστον, τὰς δὲ δύο μετὰ τὴν μίαν Ἐρεβος μὲν τὴν ἄρρενα, τὴν δὲ θήλειαν Νύκτα ... ἐκ δὲ τούτων φησὶ μυχθέντων Αἰθέρα γενέσθαι καὶ Ἐρωτα καὶ Μῆτιν ... παράγει δὲ ἐπὶ τούτοις ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ ἄλλων θεῶν πολὺν ἀριθμὸν") (73 B1 DK). Тієї ж думки притримується і автор "Схолій до Феокриту" (73 B3 DK) [14 S. 207].

Платон у "Бенкеті" пише, що цей давньогрецький мислитель щодо походження Ерота, підтримується тієї ж думки, що і Гесіод: ("Ἠσιόδος (Theog. 116) πρῶτον μὲν Χάος φησὶ γενέσθαι αὐτὰρ ἔπειτα Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ, ἥδ' Ἐρος φησὶ <καὶ> μετὰ τὸ Χάος δύο τοῦτω (γενέσθαι), Γῆν τε καὶ Ἐρωτα. Παρμενίδης δὲ τὴν Γένεσιν λέγει πρῶτιστον μὲν Ἐρωτα θεῶν μητίσατο πάντων. (28 B 13 DK) Ἠσιόδωι δὲ καὶ Ἀκουσίλειωσ ξύμψησιν. οὕτω πολλαχόθεν ὁμολογεῖται ὁ Ἐρως ἐν τοῖς πρεσβύτατος εἶναι" (Symr. 178b) [18, p. 174]. Проте, існує явне протиріччя між ранніми (Дамаскій і "Схолії...") та пізніми (Платон) свідченнями щодо космогонії та походження Ерота у Акусілая, але беззаперечним є той факт, що цей ранній давньогрецький філософ говорить про ключову роль Ерота у створенні та впорядкуванню світу.

Після двох раних давньогрецьких мислителів подальшу лінію Ерота як космологічного начала продовжує предстваник елейської школи – Парменід. Проте, на відміну від них, філософ пише більше навіть про Афродіту ніж про Ерота. Так, у своїй поемі "Про природу" він зазначає наступне: *"А посеред них – богиня (Афродіта – В. Т.), яка всім керує/Усюди причина вона проклятих пологів і злучки./Самку самцеві посилаючи на злучку, одно і навпаки. /Самці – самця, Першим з усіх богів вона від-гадала Ерота... /Світло ночезарний, чужий, навколо Землі блукає... /Вічно свій погляд звертаючи до променів променистого Сонця./ Суміш яка щоразу багато блудних членів, така/Людям і думка приходить на розум ; тождна, право,/З тим, що вона усвідомлює, природа членів і в людях;/І у всіх, і в усьому, бо думка – це те, що в надлишку;/Хлопчиків праворуч, а дівчаток ліворуч;/Так народилися ці речі згідно думки і нині/ Суть, а потім, коли незабаром одного разу виникли, – загинуть/Люди ж кожній з них дали особливе ім'я". (18 В 12–17, 19DK) [13, s. 161–164].*

Як ми бачимо "Парменід застосовує ці міфологічні образи для опису, на його думку, неістинного світу. Відомо, що він перевершив рівень перших філософських, точніше кажучи, натурфілософських космогоній, спорудивши над цим рівнем другий – рівень істини, світ абстрактного мислимого буття і буттєвого мислення, де неможливі в силу своєї негіданій ні небуття, ні множинність, ні рух. Проте в другій частині своєї поеми він віддав данину космогонічним захопленням перших натурфілософів, побудувавши свою натурфілософську картину світу, взявши за початок світлий вогонь і темну масу, а також діяльнісну любов, уособлену їм в образі Афродіти. Парменідівська Афродіта знаходиться в центрі космосу і всім звідти керує. Вона ж винуватиця всякого народження в космосі, у всесвіті. Створивши Ерота, Афродіта з його допомогою "викликає злягання і жахливі пологи, посилаючи жінку лежати з чоловіком і, навпаки, чоловіка з жінкою". Афродіта ж пов'язує земний і небесний світи, переміщаючи душі з видимого світу в невидимий і назад" [9, с. 58–59].

Особливу ж увагу заслуговує рядок, де пишеться про походження Ерота. На думку видатного німецького мислителя М. Гайдеггера, дієслово "μῦθος" варто саме перекладати не як створила, а саме відгадала [1, с. 1094]. Згідно ним: "тут "від-гадувати" (er-raten) означає вимислювати перед- позначаючись; творити в думках потрібне усілякої потреби як перед- вгаданий запас (Vor – rat). У глибинному смислового вимірі "Ерот" постає як поетичне йменування для філософського слова "прихильність", оскільки це слово називає незрозуміло проступаючи тепер істота φύσις. Рядок з Парменіда, наведений в Платоновому "Бенкеті", не дозволяє відразу вирішити, хто ж тут робить відгування. Поки сказане Парменідом можна витлумачити тільки в тому сенсі, що на початку (im Anfang) існує щось причетне відношенню, співвідносно (das Bezughafte), а не річ або стан. Проте слово Парменіда, зауважує західний мислитель, можна по-справжньому осмислити тільки в тому випадку, якщо ми достатньою мірою розуміємо, що мається на увазі під грецькими "богами" [8, с. 68–69].

Сучасний же дослідник спадщини Парменіда, А. Коксон (А. Сохон) також детально дослідив цей рядок. Він зазначає, що в праці Сімпліція "Коментар до "Фізики"" є думка, що Афродіта є причиною богів в т. ч. і Ероса. На його думку, ця речення свідчить про близькість з Гераклітовською рефлексією (22 В53 DK) що війна є причиною і батьком усього в т. ч. і богів (πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστί, πάντων δὲ βασιλεύς, καὶ τοὺς μὲν θεοὺς ἔδειξε τοὺς δὲ ἀνθρώπους) [12, р. 246]. Відповідно до цього, зарубіжний вчений Ф. Пітерс пише, що Ерот постає, для раннях давньогрецьких філософів, як уособлення сили – рушійної сили в сексуальній моделі, що використовується для пояснення "шлюбу" та "народження" з міфологічних елементів (і не тільки) [16, р. 62].

Підводячи підсумки, щодо Ероту як першоначала та найстародавнього бога, можна сказати словами Платона: "А будучи прадавнім – він для нас причина найбільших благ. Бо ж не уявляю собі більшого блага, яке міг би здобути той, хто лиш переступив поріг молодості, ніж достойний коханець, а для останнього – більшого блага, ніж достойний його любові юнак. Бо той дороговказ, якого потребують люди впродовж цілого життя, – якщо вони тільки по-справжньому хочуть гарно прожити свій вік, – не залежить ні від кровних зв'язків, ні від почестей, ані від багатства. Дати його може тільки Ерос" (Symр. 178с) [18, р. 174].

Любов-філія як першоначало у фрагментах досократиків. Щодо того, що саме любов як філія є основою світопорядку, згідно свідчень Платона, можна зустріти у Піфагора: "...καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους τὴν κοινωλίαν συνέχειν καὶ філіαν καὶ κοσμιότητα καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, καὶ τὸ ὅλον τοῦτο διὰ ταῦτα κόσμον καλοῦσιν, ὧ ἑταίρε, οὐκ ἀκοσμίαν οὐδὲ ἀκολασίαν" (Gorg. 507e) [17, р. 347]. Проте Емпедокл, судячи з фрагментів, що дійшли до нашого часу, більш ґрунтовно та фундаментально підійшов до осмислення значення любові(філії) у світі.

Перед тим же як досліджувати взагалі вчення акрагантського мислителя, варто сказати про його теоретичні джерела. Західний вчений А. Чрьоуст у своїй статті присвяченій впливу зороастризму на вчення Платона і Аристотеля, приділяє кілька сторінок в цьому ж ключі ранняй грецькій філософії. На його думку, відоме твердження Геракліта Ефеського, а саме, що "війна є батько всього" (22 В53 DK) співвідноситься з вічною боротьбою між Ахурамаздой і Ахріманом, як і твердження Емпедокла, що Любов і Ворожнеча є два основних принципи або фактора, які керують всесвітом, домінуючи по черзі. Ці два прикладу, які можуть бути значно збільшені і розширені, повинні дійсно доводити, що деякі (ранні) грецькі філософи були знайомі з вченням Зороастра в більшій чи меншій мірі [11, р. 354–355]. Відповідно до цього, можна говорити про східні, а точніше близькосхідні впливи на дуалістичну космогонію раннях грецьких філософів.

Натурфілософ Емпедокл розвиває у своїй праці "Про природу" ("Περὶ φύσεως") своє вчення про любов: світ складається не лише з чотирьох стихій, він ще керується всесвітнім законом – двома силами, Любов'ю та Ворожнечею (Φιλία καὶ Νείκος): "В один час, Любов'ю поєднується все воєдино, а з часом, ворожнечею, все несеться у різні сторони" Коли перемагає Любов, то усі стихії поєднуються і світ стає як єдиний Сфайрос,

Шар. Але в якийсь момент перемагає Ворожнеча. Елементи роз'єднуються, і виникає множинність речей. Але потім знову з'являється Любов, вона починає все поєднувати у цілісну картину. Проте, наш світ, а якому ми живемо – це той світ, який формується на третьому етапі, який позначений безпосередньо часом керування Любові. Тому, Емпедокл, погоджується в цьому плані з усіма попередніми йому досократиками, а в першу чергу з Парменідом" [4, с. 55].

Ця думка Емпедокла з приводу місця та ролі любові у світі, відобразилась пізніше у праці видатного італійського мислителя Марсіліо Фічіно. Так, філософ у праці "Тлумачення на Платонів "Бенкет" наголошує, що "любов – це найміцніший обруч, який поєднує світобудову в чудову будівлю, а людей у всезагальне братство" [5, с. 111]. Головною ж заслугою цього сицилійського філософа (*Акрагант – місто на о. Сицилія – В. Т.*) полягає у тому, що в нього ідея любові як онтологічний принцип стала дійсно філософською, адже до цього у досократиків (зокрема у Парменіда і Піфагора), любов була в якості еросу (напівміфологічне сприйняття любові), тоді як у Емпедокла, онтологічний принцип Любові виражений виключно у понятті філія.

Можна погодитися з думкою відомого російського філософа О. Спіркіна, що стан володарювання Любові у світі, Емпедокл характеризує як Єдине або як Бога [7, с. 40]. Звідси ідея любові в повній мірі навіть є тотожною щодо ідеї Бога, а тому це є схожим з думкою євангеліста Іоанна Богослова: *Ο Θεός είναι αγάπη* (1 Ів. 4, 8).

Разом з тим, необхідно зазначити, що "він також називає Любов Афродітою, маючи на увазі божественну життєдайну силу, за допомогою якої всі речі стають єдиними. Під її впливом роз'єднані речі об'єднуються, вона є причиною порядку повністю заснованого на Любові. Але коли це єдність досягнута, воно завжди розколюється на множинність під руйнівним впливом Ворожнечі" [3, с. 15–16].

Для більш повного розуміння любові у світі та житті людини, згідно Емпедоклівським вченням, на нашу думку, окремо слід ще сказати про Афродіту. На думку російського дослідника спадщини цього філософа-досократика: "релігійна традиція шанування Афродіти – як іпостасі Великої богині, яка може позбавити праведну душу від страждання в цьому матеріальному світі і повернути її в святі обителі, звідки та зійшла, – продовжувала жити і знайшла своє відображення в деяких римських епітафіях. До цієї традиції був причетний і Емпедокл. Любов як рушійну силу у Емпедокла, мабуть, не варто ототожнювати з Афродітою (128 DK), скоріше можна припустити, що вона є проявом богині в світі, який складають чотири елементи. При цьому дуалізм протиставлення свідчить про глибoku архаїчність картини світу у Емпедокла і має свої паралелі на структурному рівні в деяких міфологічних системах у неіндоевропейських народів. Підводячи підсумок сказаному, автор припускає наявність в космологічній системі Емпедокла місця, протипоставленого матеріального світу чотирьох елементів, в якому діють рушійні сили Любові і Ворожнечі. У цьому місці, яке слід вважати місцем перебування богині, Даймон насолоджуються блаженної життям, що є їх природним станом" [3, с. 17–18].

Проте, варто підкреслити те, що окрім роздумів над любов'ю як першоначалом, через фрагменти до нас дійшли думки мислителів докласичної Греції стосовно любові як феномену людського життя.

Любов як феномен людського життя. Першим серед ранніх давньогрецьких мислителів, хто імпліцитно говорить про любов як людський феномен був Емпедокл Акрагантський. Він у своїй праці "Про природу" зазначає, що: "γαῖνι μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώταμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πῦρ πῦρ αἰθήλων, στοργὴν δὲ στοργῆι, νεῖκος δὲ τε νεῖκεῖ λυγρῶι" ("Землею ми бачимо землю, водою – воду, ефір – дивовижний ефір, а вогнем – руйнівний вогонь, любов'ю – любов, ненависть – злою ненавистю") (DK 21 B 109) [13, S. 262].

З цього фрагменту праці досократика постають дві думки щодо любові (як сторге):

1) апостеріорність феномену любові-сторге в житті людини. Ми можемо дійсно знати про любов, коли полюбимо, так само ми можемо знати, що таке радість, страх та інші почуття – лише переживши, на основі емпіричних даних. Лише завдяки любові ми можемо дізнатися, що є любов, а що її примара, ілюзія. Досократик притримується думки, що любов первинна од пізнання і цієї думки потім будуть схильні Отці Церкви (Григорій Ніський, Аврелій Августин та ін.), Л. Феєрбах, М. Шелер, Б. Рассел, М. Бердяєв [2, с. 106]§

2) розумність любові. Філософська думка від античності (починаючи з Емпедокла) до сьогодення розглядає любов не лише як чуттєве та пристрасне бажання поєднатися з Іншим, але й як сутнісне пізнання, розумну та мудру силу, що здатна по-особливому розуміти. Мудрість, як характеристика любові дозволяє їй максимально глибинно пізнавати, осягати все, що люблячу людину оточує не стільки з якоїсь меркантильної, корисливої мотивації, скільки, як щось вічне та неповторне, яке спонукає особистість до піклування та Відповідальності/відповідальності за людину, до якої направлена інтенція любові.

Досить цікавою є думка, яка висловлена Гераклітом, за свідченням Плутарха: "Важко боротися з любов'ю, а не з гнівом, як говорить Геракліт, бо що вона не забажає, то купує ціною життя, грошей і слави" (ἔρωτι δὲ μάχεσθαι χαλεπὸν οὐ " ἴθυμῶ' καθ' Ἡράκλειτον: ὄ, τι γὰρ ἂν θελήσῃ, καὶ ψυχῆς ὠνεῖται' καὶ χρημάτων καὶ δόξης) (Plut. De amor. 755D) [6, с. 730]. Відповідно до цього, можна побачити, що вже в добу ранньої давньогрецької думки люди "боролися" з любов'ю (пристрастю) у своєму житті, але перемогти її надто складно, бо задатки її дані нам від природи, любов вище нас, а тому впоратися з нею не під силу людям.

Після Геракліта та Емпедокла, Парменід, згідно свідчень давньоримського лікаря Целія Авреліана, говорячи про акт зачаття використовує словосполучення – семена любви: "femina virque simul Veneris cum germina miscent, venis informans diverso ex sanguine virtus temperiem servans bene condita corpora fingit..." (18 B 18 DK) [13, s. 163], тим самим підкреслюючи, що народження нової людини є актом любові.

Варто зазначити, що більш ґрунтовніше до любові як феномену людського життя підійшов Демокріт. Нижче означені думки та гноми, які

висловлені одним із засновників атомістичної школи давньогрецької філософії, не втрачають актуальність і дотепер:

I. Любовним даріканням може покласти край тільки любов (έρωτικὴν μέμψιν ἢ ἀγαπωμένην λύει) (55 В 271 DK) [14, S. 115];

II. Мені здається, що жодна людина не любила ту, яка нікого не любила (Οὐδ' ὑφ' ἐνός φιλέεσθαι δοκέει μοι ὁ φιλέων μηδένα) (55 В 69 DK) [14, S. 81]

III. В житті краще бути коханим, аніж викликати страх; адже той, кого всі бояться, сам усіх боїться (Ποθητὸς εἶναι μᾶλλον ἢ φοβερὸς κατὰ τὸν βίον προαιροῦ· ὃν γὰρ πάντες φοβοῦνται, πάντας φοβεῖται) (PG 136, 1005В) [10, p. 1005].

IV. Справедлива любов – це коли закоханий прагне до прекрасного, але при цьому не використовує насилля (Δίκαιος ἔρωσ ἀνυβρίστως ἐφίεσθαι τῶν καλῶν) (55 В 38 DK) [14, S. 77].

Також в даному контексті не можна оминати бачення значення любові в долі людини у софістів. Так, один з них, Горгій в славнозвісній праці "Похвала Олені" пише наступне: "Чого ж дивуватися, якщо очі Олені, тілом Паріса полонені, пристрасті прагнення, битви любовної хотіння в душу її заронили! Якщо Ерос, будучи богом богів, божественною силою володіє, – як же може набагато слабший від нього і відбитися і захиститися! А якщо любов – хвороб людських лише страждання, почуттів душевних затемнень, це не як злочин потрібно її засуджувати, але як прояв нещастя рахувати. (Εἰ οὖν τῷ τοῦ Ἀλεξάνδρου σώματι τὸ τῆς Ἑλένης ὄμμα ἡσθὲν προθυμίαν καὶ ἄμιλλαν ἔρωτος τῇ ψυχῇ παρέδωκε, τί θαυμαστόν; ὃς εἰ μὲν θεὸς <ὢν ἔχει> θεῶν θεῖαν δύναμιν, πῶς ἂν ὁ ἥσων εἴη τοῦτον ἀπώσασθαι καὶ ἀμύνασθαι δυνατός; εἰ δ' ἐστὶν ἀνθρώπινον νόσημα καὶ ψυχῆς ἀγνόημα, οὐχ ὡς ἀμάρτημα μεμπτέον ἀλλ' ὡς ἀτύχημα νομιστέον" (76 В11а DK) [14, s. 254–255].

Проте інший софіст Антифонт, за свідченням Стобея говорить про любов не так категорично як Горгій. Він пише, що "хіба не зрозуміло, що дружина чоловіка, якщо вона йому мила серцем, дарує сильну любов, але водночас і багато скорбот, як і він собі, оскільки йому доводиться піклуватися про здоров'я, їжу та про добре ім'я не тільки своє, але й коханої дружини" (οὐκ οὖν δῆλον, ὅτι γυνὴ ἀνδρί, ἐὰν ἦ καταθυμία, οὐδὲν ἐλάττους τὰς φιλότητας παρέχεται καὶ τὰς οὐδύνας ἢ αὐτὸς αὐτῷ ὑπὲρ τε τῆς ὑγιείας δισσῶν σωμάτων ὑπὲρ τε τοῦ βίου τῆς συλλογῆς (καὶ) ὑπὲρ τε τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς εὐκλείας) (80 В 49 DK) [14, s. 300].

Таким чином, проаналізувавши в загальних рисах ідею любові через призму фрагментів мислителів докласичної доби давньогрецької цивілізації, можна зробити наступні висновки:

1. Любов як основа світу, згідно фрагментів досократиків, втілена у двох поняттях: ерос та філія. В роздумах про світобудову, любов займає ключове місце у більшості ранніх давньогрецьких мислителів докласичної давньої Греції.

2. Філософи-досократики у своїх сентенціях про любов пройшли величний шлях "від міфу до логосу". Це можна довести судячи з фраг-

ментів їх праць, що до нас дійшли: вони розглядали любов не лише як онтологічний принцип або як елемент світобудови, але й як феномен людського життя.

3. Мислителі ранньої давньогрецької філософії у своїх поглядах по-різному ставились до любові як екзистенціалу, але всі вони фактично однакостайні в тому, що вона як ніщо інше на світі має фундаментальне значення в долі кожної людини.

1. Дворецкий И. Х. Древнегреческо-русский словарь. В 2 тт. Т. 2. – М.: ГИИНС, 1958. – 873 с. 2. Евтушенко С. П. Эрос и агале: гносеологический аспект / С. П. Евтушенко // Вопросы философии. – 1999 – № 10 – С. 99–109. 3. Егоров А. С. Проблемы реконструкции учения Эмпедокла / автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филос. наук. 09.00.07 – история философии. – М.: МГУ, 2007. – 26 с. 4. Лега В. П. История западной философии. Ч. 1. Античность. Средневековье. Возрождение: учеб. пособие / В. П. Лега. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Изд-во ПСТГУ, 2009. – 451 с. 5. Нарский И. С. Тема любви в философской культуре Нового времени / И. С. Нарский / Философия любви. Ч. 1. Под общ. ред. Д. П. Горского; Сост. А. А. Ивин. – М.: Политиздат, 1990. – С. 110–148. 6. Плутарх. Моралии: Сочинения. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО-ПРЕСС, Харьков: Изд-во Фолио, 1999. – 1120 с. 7. Спиркин А. Г. Философия: учеб. для вузов / А. Г. Спиркин. – М.: Гардарики, 2007. – 736 с. 8. Хайдеггер М. Гераклит / М. Хайдеггер / Пер. с немец. А. П. Шурбелева. – СПб.: "Владимир Даль", 2011. – 504 с. 9. Чанышев А. Ф. Любовь в античной Греции / А. Ф. Чанышев // Философия любви / Под ред. Д. П. Горского; сост. А. А. Ивин. Ч. 1. – М.: Политиздат, 1990. – С. 36–68. 10. Antoni Melissae. Loci communes. Liber secundum / Antonii Melissa / Patrologiae Graeca / Ed. J.-P. Migne. – Paris, 18... – P. 995 – 1244. 11. Chroust A. -H. The Influence of Zoroastrian Teachings on Plato, Aristotle, and Greek Philosophy in General // New Scholasticism. – Wash., 1980. – Vol. 54. – № 3. – P. 342–357. 12. Coxon A. N. The fragments of Parmides: A Critical Text with Introduction and Translation, the Ancient Testimonia and a Commentary. – Van Gorcum, 2009. – 463 p. 13. Die Fragmente der Vorsokratiker. Bd. 1 / Hermann Diels, Walther Kranz. – Berlin: Weidmannsche buchhandlung, 1912. – 462 s. 14. Die Fragmente der Vorsokratiker. Bd. 2 / Hermann Diels, Walther Kranz. – Berlin: Weidmannsche buchhandlung, 1912. – 345 s. 15. Kirk G. S. The Presocratic Philosophers: A Critical History with a Selection of Texts. – Cambridge University Press, 1983. – 501 p. 16. Peters F. E., Greek Philosophical Terms: A Historical Lexicon. – New York: New York University Press, 1967. – 234 p. 17. Platon. Gorgias / Platonis Opera: In 5 t / Plato; Recogn. brevis adnotatione critica instruxit: Ioannes Burnet. – Oxford [etc.]: Oxford Univ. Press. – (Scriptorum Classicorum Bibl. Oxoniensis). – (Oxford Classical Texts). Т. 2. Tetralogias 3–4(continens). – 1976. – P. 259–375. 18. Platon. Symposium / Platonis Opera: In 5 t / Plato; Recogn. brevis adnotatione critica instruxit: Ioannes Burnet. – Oxford [etc.]: Oxford Univ. Press. – (Scriptorum Classicorum Bibl. Oxoniensis). – (Oxford Classical Texts). Т. 2: Tetralogias 3–4(continens). – 1976. – P. 165–236.

Надійшла до редколегії 17.02.14

В. Э. Туренко

ФЕНОМЕН ЛЮБВИ У РАННИХ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИХ ФИЛОСОФОВ: ОТ МИФА К ЛОГОСУ

В статье на основе сохранившихся фрагментов представителей досократической школы делается реконструкция их взгляда на смысл любви. Автор доказывает, что для мыслителей-досократиков любовь была фундаментально значимая не только как первооснова мира, но и как экзистенциал человеческого существования.

Ключевые слова: любовь, досократики, античность, человек, жизнь, эрос, филия.

V. E. Turenko

THE PHENOMENON OF LOVE IN THE EARLY GREEK PHILOSOPHERS: FROM MYTH TO LOGOS

On the basis of pre-Socratic texts fragments author of the article reconsiders the meaning of love in this philosophical tradition. The author argues that love for pre-Socratic philosophers was fundamentally significant not only as a fundamental principle of the world, but also as the human existential.

Keywords: love, pre-Socratics, antiquity, people, life, eros, filia.